

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสำคัญ เพราะเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของโลกกับมนุษย์ ช่วยให้ผู้ศึกษารู้อะไรที่แท้จริงของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ ที่พยายามจะปรับปรุงทรัพยากรของโลกให้ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น นอกจากนี้วิชาภูมิศาสตร์ยังเป็นวิชาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างชาติทั่ว ๆ ไป จึงเห็นได้ว่าวิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ผู้ที่ศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ด้วยความเข้าใจแล้ว จะสามารถคิดถึงความจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกได้อย่างแจ่มชัด ช่วยให้สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ดังนั้น จึงเป็นวิชาที่ประชาชนทุกคนจำเป็นต้องศึกษา

วิชาภูมิศาสตร์ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงในแนวความคิดกับหลักสำคัญ และข้อสรุป (Generalization) จึงเป็นวิชาที่ใช้พัฒนาจิตใจได้เป็นอย่างดี

เพิล มิดเดิลบรูก¹ (Pearl Middlebrook) ได้กล่าวไว้ว่า วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาจิตใจของเด็กให้เป็นคนมีเหตุผล มีความยุติธรรม รวมทั้งการยอมรับความจริงที่ได้วิเคราะห์แล้ว

ปัจจุบันนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า หน้าที่ของการศึกษาในโรงเรียนแผนใหม่ คือการฝึกให้เด็กคิดเป็น ซึ่งจะเป็นการทำให้เด็กสามารถใช้ความรู้อย่างฉลาด และยังช่วยให้เด็กสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาชีวิตได้ ฉะนั้น การสอนจึงต้องทำให้เด็กคิดเป็น สามารถสรุปผล ประมวลเนื้อหาที่สำคัญได้ มีหลักและแนวความคิดเป็นของตน ซึ่งการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

¹Pearl Middlebrook, "The Place of Geography in American Culture," Educational Method, Vol. 17(March, 1938), p. 274. cited from Zoe. A. Tharalls, The Teaching of Geography (New York: Appleton-Century-Crofts, Inc., 1958), p. 9.

วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาเก่าแก่และมีความสำคัญมาแต่โบราณกาล เพราะเป็นวิชาที่กล่าวถึงความเกี่ยวพันระหว่างโลกอันเป็นบ้านของมนุษย์กับตัวมนุษย์เอง จึงเป็นวิชาที่ให้ความรู้เรื่องความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของมนุษย์ เราทราบจากการศึกษาประวัติศาสตร์แล้วว่า ความเจริญที่เกิดขึ้นตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ในสมัยโบราณจนกลายเป็นอารยธรรมที่รุ่งเรือง เช่น ลุ่มแม่น้ำไนล์ ลุ่มน้ำคงคา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่ได้อาศัยความรู้ทางภูมิศาสตร์มาใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งสิ้น เราจะเห็นได้ว่า มีการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์มาก่อนคริสตกาลแล้ว ประชาชาติแรกที่มีความรู้ทางภูมิศาสตร์ดีกว่าชาติอื่น ๆ คือ ประชาชาติกรีก นักภูมิศาสตร์ของกรีกสามารถคำนวณเส้นรอบวงของโลกได้ใกล้เคียงความจริงมาก สามารถคำนวณเส้นรอบวงของโลกได้ยาวประมาณ 250,000 สเตเดีย (Stadia) หรือประมาณ 24,600 ไมล์ ซึ่งปัจจุบันคำนวณได้ 24,875 ไมล์²

ในประเทศที่ได้พัฒนาและเป็นมหาอำนาจทั้งหลายต่างก็เห็นความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ และได้ศึกษาวิชาภูมิศาสตร์มานานแล้ว เพราะได้เล็งเห็นแล้วว่า วิชาภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญในการพัฒนาบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม และการเศรษฐกิจอื่น ๆ ให้แก่ประเทศของตนอย่างกว้างขวาง จากความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ดังกล่าว จึงจัดวิชาไว้ในหลักสูตรของประเทศต่าง ๆ ทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นอุดมศึกษา องค์การระหว่างประเทศยูเนสโก³ ก็เชื่อว่า วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่ให้ประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชากรในโลก ทำให้มนุษย์รู้จักรักชาติ รู้หน้าที่พลเมืองดี และรู้ข้อเท็จจริงสำคัญต่าง ๆ ของประชากรอื่น ๆ ฉะนั้นประเทศที่กำลังจะแก้ไขระบบการศึกษาทั่ว ๆ ไปของตนให้เป็นระบบการศึกษาแผนใหม่ จะต้องส่งเสริมการเรียนวิชาภูมิศาสตร์

²Louis O. Quam, "History of Geography," Collier's Encyclopedia, Vol. 10 (The Grawell Collier Publishing Company, 1963), p. 644.

³สภาท เสนาณรงค์, คู่มือการสอนวิชาภูมิศาสตร์ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 2.

ปัจจุบัน ปัญหาต่าง ๆ ในโลกกำลังทวีขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหาเหล่านี้ส่วนมากเกี่ยวเนื่องกับสภาพแวดล้อมทั้งในเมืองใหญ่และชนบท ฉะนั้นจึงมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับวิชาภูมิศาสตร์ จึงจำเป็นที่ประเทศต่าง ๆ ต้องจัดวิชาภูมิศาสตร์ไว้ในหลักสูตร และการเรียนการสอน จำเป็นต้องมีการปรับปรุงใหม่ โดยการสอนต้องเน้นที่มโนทัศน์ (Concept) และหลักเกณฑ์ของวิชานี้มากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย และจำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา⁴

เนวิล วี. สคาร์ฟ⁵ (Nevill V. Scarfe) ได้เขียนเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดวิชาภูมิศาสตร์ไว้ในหลักสูตร ก็เพื่อเน้นให้เด็กเห็นความจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีอิทธิพลต่อมนุษย์อย่างไร โดยเฉพาะทางด้านพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์ หน้าที่ของวิชาภูมิศาสตร์ก็คือการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกในโอกาสข้างหน้าได้อย่างเหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ ทุกด้าน

สำหรับประเทศไทย ได้จัดสอนวิชาภูมิศาสตร์มาเป็นเวลานานแล้ว แต่ยังไม่มองไม่ เป็นความสำคัญและคุณค่าของวิชานี้เท่าที่ควร เนื่องจากชาคคณูที่มีความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพิ่งจะมีการปรับปรุงการสอนวิชาภูมิศาสตร์อย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่เดิมวิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่เรียนเฉพาะไม่รวมกับวิชาใด แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา วิชาภูมิศาสตร์ได้ถูกตัดเนื้อหาลงไปมาก และให้เรียนควบกันไปกับวิชาประวัติศาสตร์ และเมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2503 วิชาภูมิศาสตร์ก็ถูกจัดเข้าอยู่ในหมวดสังคมศึกษา⁶

⁴Lawrence M. Sommers, "Geography for Today's World," The Journal of Geography, Vol. 69 (April, 1970), pp. 196 - 197.

⁵Nevill V. Scarfe, A Hand Book of Suggestions on the Teaching of Geography (Paris: UNESCO, 1958), p. 5.

⁶กระทรวงศึกษาธิการ, ความเป็นมาของหลักสูตรสามัญศึกษา (พระนคร:โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ, 2504), หน้า 145 - 160.

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา จึงมีความต้องการพลเมืองที่ฉลาด
 รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการพัฒนา
 ความเข้าใจอันดีระหว่างประชากรในประเทศต่าง ๆ ด้วย วิชานี้จึงมีความสำคัญไม่น้อย
 ไปกว่าวิชาอื่น ๆ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิชานี้ไว้ในหลักสูตรของหมวดสังคมศึกษา
 ด้วย

จุดมุ่งหมายของวิชาภูมิศาสตร์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ มีดังนี้⁷

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
 กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
2. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการ
 ผลิต การบริโภค และการสงวนทรัพยากรของสังคม

กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และจะ
 ประกาศใช้ในปีการศึกษา 2518 ก็ได้ให้ความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์โดยกำหนดจุดมุ่ง
 หมายของวิชาไว้ ดังนี้⁸

1. เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อสมาชิกทุกคน
2. เพื่อให้นักเรียนมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ มีความขยัน อดทน รู้จัก
 ประหยัดในการบริโภค การสงวนและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

วิชาภูมิศาสตร์นอกจากจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์
 ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการ
 ผลิต การบริโภค และการสงวนทรัพยากรของสังคมแล้ว ยังช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย
 พ.ศ. 2503 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 17.

⁸กองพัฒนาหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารประกอบหลักสูตรมัธยมศึกษา
 ตอนปลาย พ.ศ. 2518, หน้า 1.

เกี่ยวกับสภาพสังคม ปัญหาสังคม และวิธีการแก้ไขปัญหาค่าย

เจริญ รัชสร้อย ไค้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ไว้ดังนี้⁹

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจสภาพสังคมทั้งในส่วนตัว และส่วนแคว
ให้ปฏิบัติต่อสังคมให้ถูกต้องตามกาลเทศะ
2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาสังคมที่ตนร่วมอยู่ และศึกษาวิธีแก้ปัญหในสังคม
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงในสังคมส่วนต่าง ๆ ของโลก
4. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาข้อมูลที่ได้มาจากที่ต่าง ๆ และความคิดต่อเนื่อง
กันที่จะโยงเข้ามาสู่ชีวิตประจำวัน
5. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมิตรจิตมิตรใจ และความเป็นธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ในส่วน
ต่าง ๆ เพื่อเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ

ลักษณะสำคัญของการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ ก็คือ การที่นักเรียนได้ "ทักษะ" ในการนำเอาความรู้ทางภูมิศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในการทำความเข้าใจและตีความหมาย เหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลก รวมทั้งการที่นักเรียนเกิด "ทัศนคติ" และเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ของเอกราชของชาติ ดังนั้น การสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียนจึงเท่ากับเป็นการปูรากฐานของความรู้ความเข้าใจดังกล่าวมาแต่เยาว์วัย

สมนา คำทอง ไค้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายสำคัญของการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ไว้ดังนี้¹⁰

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิด "ความรู้" และความเข้าใจในข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของ
มนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมของมนุษย์ว่ามีความสัมพันธ์และสำคัญต่อกัน
2. เพื่อให้ผู้เรียนเกิด "ทักษะ" ในการที่จะนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ไปใช้
ประโยชน์ในการทำความเข้าใจ และตีความหมายเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลกทั้งในอดีตและ

⁹เจริญ รัชสร้อย, "เข้าไปใกล้ภูมิศาสตร์กันเถอะ," มิตรครู (30 มีนาคม, 2512), หน้า 11 - 12.

¹⁰สมนา คำทอง, "รากฐานความเข้าใจเรื่องภูมิศาสตร์," จุดสารสังคมศึกษา (พระนคร : โรงพิมพ์บรรพการ, 2510), หน้า 4.

ปัจจุบัน เพื่อแก้ไขสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้เป็นไปด้วยดี

3. เพื่อให้ผู้เรียนเกิด "ทัศนคติ" ความสนใจ และการรู้จักคุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่ต่าง ๆ ชุมชนชุมชน และประการสำคัญที่สุด ก็คือให้รู้จักคุณค่าในความเป็นเอกราชของชาติ และเกิดทัศนคติในอันที่จะช่วยให้โลกเราเป็น "โลกเดียวกัน"

นอกจากนั้น ประเสริฐ วิทยารัฐ¹¹ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ในระดับประถมศึกษาว่า เพื่อให้เด็กเรียนรู้จักสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อที่จะได้ออกไปเป็นพลเมืองดี สามารถทำคุณประโยชน์แก่อ่อนน้อมจากการที่นักเรียนรู้จักใช้ธรรมชาติ ควบคุม และค้ำแปลงธรรมชาติ ให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล นำเอาความคิดมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และให้รู้จักแก้ปัญหาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่มีขอบข่ายกว้างขวาง มีอิทธิพลต่อบุคคลมาก ในด้านการเรียนการสอนนอกจากจะให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจทักษะในการแก้ปัญหา และเกิดทัศนคติที่ดีต่อบุคคลและโลกแล้ว ยังต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลด้วย การที่นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลจะช่วยให้เด็กเรียนเข้าใจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพสังคม ปัญหาสังคม และหาวิธีแก้ไขปัญหาคงกล่าวได้เป็นอย่างดี แต่การเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในปัจจุบันยังประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ปรากฏในสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ในสารานุกรมการวิจัยทางการศึกษา¹² ว่า การสอนวิชาภูมิศาสตร์ไม่ได้ขยายตัวไปอย่างมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับบุคลิกภาวะของเด็กเป็นสำคัญ การจัดเนื้อหาไม่สอดคล้องกับบุคลิกภาวะของเด็กแต่ละระดับ และยัง

¹¹ ประเสริฐ วิทยารัฐ, วิธีสอนภูมิศาสตร์แผนใหม่ในชั้นประถม (พระนคร: สำนักพิมพ์สถาพร, 2502), หน้า 13 - 14.

¹² Encyclopedia of Educational Research (New York: The Macmillan Company, 1952), pp. 501 - 503.

มีปัญหาเกี่ยวกับตัวครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ คือครูไม่เห็นความสำคัญของการเตรียมตัวก่อนสอนวิชานี้ จึงไม่สามารถแนะนำให้เกิดรู้จักแก้ไขปัญหาการเรียน และปัญหาส่วนตัวได้ดีเท่าที่ควร สำหรับปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์อันเนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์นั้น จากหนังสือคู่มือการสอนวิชาภูมิศาสตร์ของ ยูเนสโก ซึ่ง สวาท เสนาณรงค์ เป็นผู้แปล¹³ ปรากฏว่า ผู้บริหารได้จัดครูที่ไม่มีความรู้เฉพาะ หรือไม่ได้รับการฝึกฝนทางด้านวิชานี้มาสอน ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย

นอกจากปัญหาทางด้านความพร้อมของนักเรียน และปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนแล้ว ที่สำคัญพอ ๆ กันก็ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับตัวครูสอนวิชาภูมิศาสตร์เอง กับปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนวิชานี้ บุญถิ่น อรรถถาวร¹⁴ กล่าวว่า ครูมักจะพุดมากเกินไป ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกหัดตั้งคำถาม หรือแสดงความคิดเห็น ครูมักใช้วิธีสอนแบบเก่า เด็กไม่มีโอกาสค้นคว้าอ่าน เขียนด้วยตนเอง นอกจากนั้น ครูยังไม่ส่งเสริมให้นักเรียนมีกิจกรรมภาคปฏิบัติ ที่สำคัญ คือ ครูมีพื้นฐานความรู้ทางวิชาภูมิศาสตร์น้อย และไม่รู้จักศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการของโลกปัจจุบันด้วย ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวครูสอน จึงเป็นอุปสรรคต่อความเจริญงอกงามของเด็ก สำหรับปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนนั้น ที่ เอฟ. บาร์ตัน¹⁵ (Thomas F. Barton) กล่าวว่า ยังไม่มีผู้ใดสามารถทำแบบเรียนที่ดีและเหมาะสมกับความสามารถของเด็กได้ เพราะบางเล่มใช้ภาษายากเกินไปบ้าง เนื้อหาซับซ้อนลึกซึ้งเกินไปบ้าง เป็นต้น

¹³ สวาท เสนาณรงค์, คู่มือการสอนวิชาภูมิศาสตร์ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 243 - 244.

¹⁴ บุญถิ่น อรรถถาวร, "แนวนโยบายการผลิตครูในอนาคต," ประมวลบทความการวางแผนการศึกษา อันดับ 4 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515), หน้า 49 - 55.

¹⁵ Thomas F. Barton, "Teaching Soil in the Lower Grades"

จากการศึกษาผลการวิจัย และความคิดเห็นจากบทความของบุคคลสำคัญในสาขา
 วิชาภูมิศาสตร์บางท่านดังกล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์
 ในโรงเรียนประถม และมัธยมศึกษา ยังไม่ได้ผลตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งเนื่องมา
 จากปัญหาหลายด้าน ทั้งปัญหาทางด้านผู้บริหารโรงเรียน ปัญหาทางด้านหลักสูตร การจัด
 เนื้อเรื่องไม่ต่อเนื่องกัน เนื้อหาซ้ำ ๆ กันในแต่ละระดับชั้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ ปัญหาตัว
 ครูผู้สอน ซึ่งเป็นปัญหามากดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ หนังสือแบบเรียนที่นักเรียนใช้ก็ยัง
 ล้าสมัยไม่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน มีกิจกรรม รูปภาพ แผนที่ประกอบน้อยมาก ปัญหา
 ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียน
 ในปัจจุบัน แม้ในต่างประเทศก็ได้มีการศึกษาค้นคว้าปัญหาต่าง ๆ ทางด้านการเรียนการ-
 สอนวิชาภูมิศาสตร์ โดยการสอบถามความคิดเห็นของครู อาจารย์ผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ระดับ
 ต่าง ๆ เป็นต้น

การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์เป็นเรื่องสำคัญมาก และมีขอบเขต
 กว้างขวาง หากจะศึกษากันอย่างจริงจังต้องใช้เวลานาน ประเทศไทยประกอบด้วยลักษณะ
 แตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น การที่จะศึกษาปัญหาของทุกภูมิภาคของประเทศ
 จึงเป็นการยาก เคยมีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์มาแล้วในระดับ
 มัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2513 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคการศึกษา 1
 พ.ศ. 2515 แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครยังไม่มีผู้ทำการวิจัยไว้
 เลย และผู้วิจัยเองก็ทำการสอนอยู่ที่กรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า
 สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้วิจัยจึงคาดว่า
 การเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์น่าจะมีอุปสรรคต่าง ๆ แตกต่างไปจากสมัยก่อน ๆ และที่
 เคยทำการวิจัยมาแล้วมากพอสมควร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์
 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเคย
 มีผู้ทำการวิจัยมาแล้ว และเพื่อเปรียบเทียบผลกับการวิจัยครั้งก่อน ๆ ว่า จะมีปัญหาเหมือน
 กันหรือแตกต่างกันอย่างไร ? บริเวณที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยเลือกเอาเขตกรุงเทพมหานคร

ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ แม้จะมีสภาพการบริหารงานแตกต่างจากภาคการศึกษาอื่น ๆ อยุ่บ้าง แต่การใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนก็เป็นแบบเดียวกันกับภาคการศึกษาอื่น ๆ เพราะฉะนั้น ผลการวิจัยที่ออกมา ก็อาจจะนำไปใช้กับภาคการศึกษาอื่น ๆ ได้บ้าง และจะให้เป็นแนวทางให้ โรงเรียนต่าง ๆ กรมสามัญศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้ศึกษาทางแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นด้วย ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษา "ปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ สำหรับเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้บังเกิดผลดีแก่ประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาค้นคว้าถึงปัญหาทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2517 โดยตามความคิดเห็นจากผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ และนักเรียน เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยตามครูผู้บริหารโรงเรียน
2. ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยตามจากครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่
  - 2.1 ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน
  - 2.2 ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร
  - 2.3 ปัญหาเกี่ยวกับตำราเรียน
  - 2.4 ปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์
  - 2.5 ปัญหาเกี่ยวกับการสอนของครูภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
    - 2.5.1 วิธีสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน
    - 2.5.2 การใช้อุปกรณ์การสอน

2.5.3 วิธีการวัดผลของครู

2.5.4 ความคิดเห็นอื่น ๆ ของครู

3. ปัญหา และความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนวิชาภูมิศาสตร์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะรวบรวมและศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์จากผู้บริหารของโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ และนักเรียนที่เรียน เพื่อนำผลรวมมาเป็นแนวทางในการเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อไป

การวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเลือกจากโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต

ตัวอย่างประชากร

1. โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต ทั้งชาย หญิง และสหศึกษา จำนวน 20 โรงเรียน ในส่วนกลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. ผู้บริหารโรงเรียน จากโรงเรียนละ 1 คน รวม 20 คน
3. ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนส่วนกลางดังกล่าวทุกคน
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2517 จำนวน 400 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาจากหลักสูตร ประมวลการสอน โครงการสอน และแบบเรียนวิชาภูมิศาสตร์โดยทั่วไป เพื่อหาขอบข่ายของปัญหา
2. สัมภาษณ์ครูผู้สอนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนแบบสอบถาม

3. ส่งแบบสอบถามแก่ครูและนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้แบบสอบถาม 3 แบบ คือ

3.1 เป็นลักษณะมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

3.2 เป็นลักษณะให้เลือกตอบ (Multiple Choice)

3.3 เป็นลักษณะให้ตอบโดยเสรี (Open-end)

4. นำแบบสอบถามไปให้นักเรียนจำนวนหนึ่งทดลองตอบ แล้วจึงนำมาแก้ไขข้อบกพร่อง

5. นำแบบสอบถามไปทำการทดสอบจริงกับโรงเรียนที่ได้สุ่มตัวอย่างไว้ โดยใช้ตัวอย่างประชากรที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน 20 คน ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทุกคน และ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งแผนกวิทย์และศิลปะ จำนวน 400 คน

6. รวบรวมคำตอบที่ได้จากแบบสอบถามมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคิคร้อยละ และนำเสนอในรูปตาราง

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัยอาจเกิดขึ้นเนื่องจาก

1. การตีความหมายแบบสอบถามของผู้ตอบ อาจไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย

2. ผู้ตอบอาจแกล้งตอบไม่ตรงตามความเป็นจริงก็ได้

3. ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปทำการสังเกตการสอนได้จริง ๆ เพราะมีเวลาจำกัด

4. โรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร อาจไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการวิจัย จึงไม่เต็มใจรับทำแบบสอบถามเท่าที่ควร

คำจำกัดความ

วิชาภูมิศาสตร์ หมายถึง วิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ ทั้งแผนกวิทยาศาสตร์และศิลปะ พุทธศักราช 2503 ของกระทรวงศึกษาธิการ

อันว่าด้วยเรื่องราวของภูมิศาสตร์ภูมิภาค และภูมิศาสตร์กายภาพ

มัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง การจัดการศึกษาสายสามัญ มี 2 ชั้น คือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ มัธยมศึกษาปีที่ 5

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้ทำการแทนครูใหญ่ หรืออาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนที่จัดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต ทั้งชาย หญิง และสหศึกษา

ครูภูมิศาสตร์ หมายถึง ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ ในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต ทั้งชายและหญิง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนรัฐบาล หมายถึง โรงเรียนที่สังกัดกองโรงเรียนรัฐบาล กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนราษฎร์ หมายถึง โรงเรียนที่สังกัดกองการศึกษาเอกชน กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนสาธิต หมายถึง โรงเรียนที่ใช้เป็นที่ทดลองวิธีสอน และจัดการเรียนการสอนเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนธรรมดาทั่วไป

ตำราเรียน หมายถึง แบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบวิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้ คือ

1. จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้ได้ผลดี และน่าสนใจยิ่งขึ้น

2. ผู้บริหารการศึกษา ผู้แต่งตำราเรียน ผู้จัดทำหลักสูตร และศึกษานิเทศก์ ก็อาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาบุคคลากรที่เกี่ยวข้อง

3. อาจจะเป็นแนวทางแกสตาบันฝึกหัดครูในการผลิตครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. ผลของการวิจัยครั้งนี้ อาจจะเป็นแนวทางให้ผู้อื่นทำการศึกษาวิจัยในภาคการศึกษาต่าง ๆ ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย